
GİRİT MUHAREBESİ SONRASI OSMANLI-VENEDİK SINIRI (1671)

Güner DOĞAN¹

Öz

Osmanlı Devleti ile Venedikliler arasında 1645 yılında denizde başlayan savaş 1669 yılında imzalanan antlaşma ile son bulmuştur. Savaş dönemi içerisinde her iki devletin karşılaştıkları bir başka nokta ise Bosna taraflarıdır. Osmanlı ordusu her ne kadar denizde başarılı olsa da karada kısmen mağlup olmuş ve savaşın bitmesinden sonra ise her iki güç sınırlarını yeniden tespit etmek için anlaşmışlardır. Sınırların tespiti için görevlendirilen diplomatların raporları oldukça değerli bilgiler içermektedir. Venedik tarafından görevli olan Battista Nani'nin yazdıkları her iki tarafın sınırlarını tespit etmek için nasıl bir tavır içinde olduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Türlü sıkıntılar içerisinde gerçekleştirilen sınırların önemli özelliği her iki devletin sahip olduklarını ortaya koymasındır. Bu görüşmelerin bir başka önemli özelliği de daha evvel yapılan sınır çizimlerinin bir bakıma teyit edilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Sınır, Osmanlı, Venedik, Diplomasi.

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, gunerdogan@karatekin.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-6746-2128.

Makale gönderilme tarihi: 21 Ekim 2019. Makale kabul tarihi: 28 Kasım 2019.

Makale türü: Araştırma Makalesi

**OTTOMAN-VENETIAN BORDER AFTER THE CRETAN WAR
(1671)**

Güner DOĞAN

Abstract

The war that broke out at sea in 1645 between the Ottoman Empire and the Venetians ended upon a treaty signed in 1669. In wartime, another battlefield where the two countries clashed was around Bosnia. Even though the Ottoman army triumphed at sea, it was somewhat defeated on land, and the two powers agreed to redetermine their borders after the war ended. The reports of the diplomats assigned to determine the borders contain highly valuable information. The writings of Battista Nani who was assigned by Venice explicitly narrate the attitudes of both parties in determining their borders. An important aspect of the determining the borders with much difficulty were that both countries went all in. Another key aspect of these negotiations was that the borders that were previously drawn were confirmed.

Keywords: War, Border, Ottoman, Venice, Diplomacy.

Dalmaçya’da İlk Osmanlı-Venedik Sınırının Oluşması

Osmanlı Devleti ile Venedik arasında, çok küçük bir takım mücadeleleri bir kenara bırakırsak, en temelde yedi ayrı savaş meydana gelmiştir. Daha ilk fetih hareketlerinden itibaren Osmanlı Devleti Bosna toprakları özelinde Venediklilerle sınırdış olmuş, bu sınırdış olma durumu ise çoğu zaman savaşların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bosna toprakları 1463 yılından itibaren Osmanlılar tarafından fethedilmiş ve fethedilen bu topraklar üzerinde bir sancak teşkil edilmiştir. Osmanlı Devleti, bir uç noktası olması bakımından Bosna Sancağına önem vermiş ve ilgili sancağın batıya doğru ilerleme faaliyetlerinde ise sınırları sürekli olarak değiştirmiştir. Yeni fetihlerle hakimiyet altına alınan topraklar öncelikle Bosna Sancağına dahil edilmiş daha sonra bu topraklardan Hersek ve Klis gibi yeni sancaklar oluşturulmuştur (Oruç, 2005: 249-250; Djurdjev, 1992: 297-298). İki ülke ilişkilerinin şekillenmesinde bu sancağın olduğu sınırların ayrı bir önemi vardır. Bilindiği üzere, Osmanlı-Venedik ilişkilerinin seyri çok erken tarihlerde başlamıştır². Hatta Osmanlı beyliğinin tarih sahnesine çıkmasına seksen yıla yakın bir zaman dilimi varken Venedikliler 1220 yılında Selçuk Sultanı Alâeddin Keykubad ile bir anlaşmaya varmışlar, bu anlaşma bir anlamda Doğu Akdeniz’de Venediklilerin gelişimini gösterirken diğer yandan ve en önemlisi Türkler ve Venedikliler arasında ticari ve politik ilişkilerin inşası adına da temel kanıtlardan birisini oluşturmuştur (Martin, 1980: 321-330; Turan, 1990: 39)³. II. Mehmed’in (Fatih) İstanbul’u alması ile tehlikeye giren Türk-İtalyan ilişkileri yine aynı Sultanın onlara sunduğu bir takım haklarla daha ileriye taşınmış ve o tarihlerde başlayan ticari ve diplomatik ilişkiler Venedik’in tarih sahnesinden çekildiği anlaşmaya kadar (*Campo Formio/1797*) farklı yoğunluklarla devam etmiştir.

Osmanlı Devleti, Venedik ile olan münasebetlerini düzenlerken bazı siyasi antlaşmalarla yani ahidnâmelerle bu ilişkilerin çerçevesini belirleme yoluna gitmiştir. Genellikle savaşlar sonucunda karşılıklı olarak imzalanan akabinde yürürlüğe giren ve sulh antlaşması olarak yorumlanan bu belgeler, iki taraf arasında herhangi bir savaş olmadığı dönemlerde de verilmiş ve her biri tarih içinde bir ad almıştır. Bunun yanı sıra ülkelerin politikalarını ve tutumlarını da yansıtmıştır. 1220 yılında başlayıp 1718 yılında imzalanan Pasarofça Antlaşmasına kadar geçen süre zarfında da bu tarz anlaşma metinleri,

---

² Bu ilişkilerin elçiler özelinde ve diplomatik çerçevede incelendiği şu iki çalışma oldukça detaylı bilgiler vermektedir. Bkz. Pedani (1994a); Fabris (1992: 154-200).

³ Venediklilerin erken tarihlerde Anadolu coğrafyasında Trabzon Rum İmparatorluğu ile önemli bir anlaşmaya imza attığını da belirtelim. Bu anlaşmanın detayları için bkz. Tzavara (2011-2012: 41-87).

ilişkiler açısından özel bir öneme sahiptir (Şakiroğlu, 1986: 527)⁴. İlgili ahidnâmelerinin içeriğine bakıldığında her birinin birçok mevzuda belirli sınırları çizdiğini görmek mümkündür. Bunlar arasında ticaret ve onun getirdiği bir takım sıkıntıları çözmek ise başrolü işgal etmektedir. İkinci mevzu olarak, bu makalenin kapsamı açısından bakıldığında, fiili olarak sınırlar ve onun nasıl tayin ve tespit edileceği mevzusu gelmektedir.

Osmanlılar ile Venedikliler arasında Balkanlarda karada ve elbette denizlerde hemen her savaş sonrasında ortaya çıkan problemler, sınırların nasıl çizileceği mevzusudur. Bu mevzunun Bosna özelinde komşu olan iki devletin tarihlerinde ayrı bir önemi vardır. Her iki gücün ilk olarak sınırlarını ayrıntılı olarak tespit ettikleri tarih 1573 yılına denk gelmektedir. 1571-1573 yılları arasında savaştan iki güç barış masasına oturduklarında kazanımlarını kâğıda dökmek maksadıyla anlaşmaya varmışlar ve “*iki cânibin ellerinde olan hisârların kadimi sınırları ve karyeleri vire bozulmadan ne vechile zabt oluna gelmiş ise min ba’d gerü ol vechile zabt oluna*” denilerek sınırları tespit etmek maksadıyla *muhaddidlerini* karşılıklı olarak ilgili noktalara göndermişlerdir (Kaçan, 1995: 79). 1571 yılında İnebahtı Deniz Muharebesinde yer alan Venediklilere karşı alınan mağlubiyetin neticesinde 1572 yılında taraflar arasında bir barış antlaşması imzalanmış ve ifade ettiğimiz gibi akabinde Osmanlı Devleti Venedik tarafına bir ahidnâme vererek bu barışı teyit etmiştir. Ardından taraflar arasında yeniden sınır belirleme işlerine girişilecektir. Bu maksatla Bosna Beyine hitaben şöyle bir hüküm gönderilmiştir: “...bundan akdem Venedik beğlerine verilen ahidnâme-i hümayûnumda adavet zamanından evvel Bosna ve Arnavud serhaddinde vaki olan kal’aların sınırları ne vecihle zabt oluna gelmiş ise kuvve-i kahire-i hüsvânem ile feth olunan kal’a ve kastellerin sınuru ol vechile zabt olunub öte cânibin ellerinde kalan kala’nın dahi kadimi sınırlarına dahl olunmama [lıdır]” (BOA, MD. n.22, 420). Bu bakımdan 20 Zilhicce 981 (Aralık 1573) tarihinden evvel İskenderiye beyine, “...ol cânibden yarar adamlar taleb eyleyüb dahi ehl-i vukûf ve mu’temed ‘aleyh kimesneler ile bizzat sınırın üzerine varub kal’a-i mezbûrenin (Badra kalesi ?) hudûd-ı kadimden nereden nereye müntehi olursa kadimi hudûdun tâ’yin ve temyiz eyleyü[n]...”denilerek bir diğer hüküm gönderilmiştir (BOA, MD. n.24, 74 ve 205)⁵. Bölgeyi iyi bilenlerin

⁴ Ahidnâme hakkında genel bir değerlendirme ve giriş için bkz. İnalçık (2000); Kütükoğlu (1988). Osmanlı-Venedik ahidnâmelerinin bilinen sayısı 32’dir. Bunların bir kısmı farklı yazarlar tarafından yayımlanmıştır. Bütün bu ahidnâmelerin bir proje kapsamında Venedik’te Prof. Dr. Gherardo Ortalli tarafından bir külliyat şeklinde yayımlanacağı bilgisini de verelim.

⁵ Venedik’ten *Giacomo Soranzo* ve Osmanlı’dan *Ferhad Paşa’nın* görevli olduğu 1573 yılındaki sınır çizimi sonraki sınır çizimlerinde de sıklıkla referans gösterilecektir. İlgili ahidnâme (7 Mart 1573) özet olarak şöyledir: Venedik balyosu *Marcantonio Barbaro*

tanıklıkları etrafında Osmanlı Devleti ile Venedik arasında sınır bir kere daha kısa zaman içinde teyit edilmiş ve durumun özeti *südde-i saadete 'ilâm edilmiştir* (BOA, MD. n.24, 196 ve 521). Ancak çok geçmeden Venedik Balyos'u çeşitli şikâyetlerini bildirerek var olan sınır hattında kendi taraflarına olan haksız ihlalleri bildirecektir. Buna istinaden Bosna ve Klis Sancak Beylerine verilen hükümle iki taraf arasında sınır işinin "...tekrar görüleb...dergâh-ı mu'allam çavuşlarından baş çavuş vardıkda asla te'hir etmeyüb bizzat kalkub cümleliz cem' olub Venediklünün vekili olan kim ise anın muvacehesinde husus-ı mezbûru tefahhus kılıb göresiz" denilerek sınır hattını "tâ'yin ve temyiz idüb ve yer yer alametler vaz'..." edilmesi emir olunmuştur (BOA, MD. n.24, 196 ve 521). Bu sayede taraflar arasındaki sınır çalışmaları 1573 ve sonrası itibariyle üçüncü tecrübesini de yaşamış olacaktır. Bu tarihten sonra Venedikliler ve Osmanlılar arasında fazla değişiklikler olmasa da sınır mevzusu 1588 ve 1591 yılları arasında iki kere daha müzakere edilmiş ve bölgede yaşayan tecrübeli kişilerin tanıklıklarına dayanarak sınırlar tayin ve tespit edilmiştir⁶.

Venedik Cumhuriyetinin barıştan yana istekli olduğunu ifade eder. Liman dostlara ve düşmanlara açık olacaktır. Sultan Balyos'un ortaya koyduğu şu koşulları kabul eder: Cumhuriyet 1540 tarihli kapitülasyonda karar verilen 300.000 dukayı ödeyecek, Sopoto Kalesi silahlarıyla birlikte teslim edilecek, mevcut ikamet edenler ise serbestçe kaleyi terk edebilecekler. Zante için yıllık ödenecek vergi 1500 duka olacak. Daha evvel izin verilen kapitülasyonlar ve imtiyazlar devam edecek. Kıbrıs için vergi artık ödenmeyecek. **Bosna ve Arnavutluk hududları savaştan evvelki gibi olacak**, savaşın başlangıcında esir düşen tüccarlar ve onların malları serbest bırakılacak, eğer son raddede tüccarların malları kaybolmuş veya satılmış ise değeri onlara teslim edilecek. Sultan, düşmanlarına yardım etmediği sürece Venedik ile imzalanan barışın devam edeceğini bildirir. Bu ahidnâme ve maddeleri farklı yazarlar tarafından farklı açılardan ayrıntılı bir şekilde tahlil edilmiştir. Bkz. Şakiroğlu (1986); Belin (1876); Hammer-Purgstall (1963). Özet olarak bkz. Pedani (1994). Son olarak bkz. BOA, Mühimme 21, Hüküm 404, s 165-166.

⁶ ASVe, *Provveditori Soprintendenti Alla Camera dei Confini*, Busta: 245, (24 Aprile 1588-7 Aprile 1589) tarihleri arasında Venedik temsilcisi *Alessandro Malipiero* tarafından kaleme alınan *dispaccilerden/mektuplardan* oluşmaktadır ve bu mektuplar tüm sürecin ayrıntılı olarak anlatıldığı metinlerdir. İlgili sınıra Osmanlı belgelerinde daha sonra şu şekilde bir atıf yapılacaktır: "...Arnavutluk'da ve Bosna vilayetlerinde olan yerlerin ba'zı ve cânibin tasarrufuna girüb ve ba'zı Venedik beğlerinin ellerindedir. İki cânibin ellerinde olan hisarların kadimi sinuru ve karyelerini vire bozulmadan ne vechle zabt oluna gelmiş ise min ba'd ol vechle zabt oluna deyu bu bâbda tarafeynden mezbûr vilayetlerinhâkimlerine müceddeden emirler gönderülüb tenbihler olunub ve sâbıkâ Bosna beği olan Ferhad Beğ'e emirler vârid olub Yakamo Soranzo nâm Venedik elçisi muvâcehesinde sınır kat' olunub ve vechle tâ'yin ve tebyin olundu ise vukû' üzere 'amel oluna..." Bkz. BOA, MAD.d., n.6004, 120; 1625 tarihinde verilen diğer bir ahidnâmede belirlenen bu sınırların aynen muhafaza edilmesi şu şekilde cümlelere dökülmüştür: "ve sâbıkâ Bosna Beyi olan Ferhâd Bey'e emirler vârid olup Yakomo Soranzo nâm Venedik elçisi muvâcehesinde sınır kat' olunup ne vechile ta'yin ve tebyin olundu ise vuku'ı üzere amel oluna" bkz. Kaçan (1995).

Girit Muharebesi Sonrası Osmanlı-Venedik Sınırı: Muhaddidler, Müzakereler ve Uzlaşmalar

Osmanlı Devleti 1645 yılına gelindiğinde Venediklilerle hem denizde Girit'te hem de karada Bosna taraflarında çeşitli zaman dilimlerinde farklı mücadeleler içerisine girmişlerdir. Özellikle 1666-7 yılları oldukça önemlidir. Bu yıllar da Osmanlı ordusu hem zaferi hem de mağlubiyeti aynı anda yaşayacaktır. Uzun zamandır kuşattığı Kandiye'den zaferle ayrılan Osmanlı ordusu ilgili yıllarda Bosna taraflarında Venedik'in hâkim olduğu bazı bölgeleri kuşatmasına rağmen alamayacak hatta bazı noktaları da kaybedecektir. Savaşın 1669 yılında nihayete ermesi ile birlikte Osmanlı tarafı Venediklilere oldukça tafsilatlı bir ahidnâme vereceklerdir. 1670 tarihli bu ahidnâmede yer alan bir madde taraflar arasında savaş zamanında bozulan sınırların yeniden tesis edilmesi noktasında şu bilgileri içermektedir: *"Ve iş bu ahidnâme-i hümayûnum ihsân olunduğu tarihten dört ay mürurundan sonra tarafeynden mu'temedun-aleyh birer âdem ta'yin olunup varup Bosna serhaddinin bi-garaz ehl-i vukufları ma'rifetiyle hududun ta'yin ve i'lâmı vaz' olunup ba'del-yevm ol hududa ta'arruz olunmaya..."* (Kaçan, 1995: 123)⁷. Osmanlılar bu ilgili ahidnâmeyi verdikten sonra sınırların yeniden çizilmesi noktasında bölgede hali hazırda görev yapan Bosna Paşası Mahmut'a bu işi tevdi etmişler⁸, Venedikliler ise Battista Nani⁹ ismindeki bir diplomatını görevlendirmişlerdir.

Venedik Senatosu tarafından görevlendirilen Battista Nani, mevkidaşı Osmanlı muhaddidi Mahmut Paşa ile birlikte savaş sonrası ortaya çıkan yeni durumu görüşmek ve değişen sınırları yeniden tespit etmek amacıyla Osmanlı-Venedik hududunun kavuştuğu bir noktada bir araya gelmek için bölgeye 1671 yılının Mayıs ayında ulaşmıştır. İlk mektubunu 8 Mayıs 1671 yılında kaleme alan Nani, Spalato'ya vardığını buranın Bosna'nın kapısı

⁷ Ahidnâmenin tam metni için bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA), Düvel-i Ecnebiye Defterleri, Venedik Ahidnâme Defteri, 16/4.

⁸ Mahmut Paşa sınır çizimlerini tamamlamadan vefat edecek yerine yine Bosna'da Paşa olması için görevlendirilen Hüseyin Paşa geçecektir. Bkz. Archivio di Stato di Venezia (=ASVe), PTM. (Senato Dispacci, Provveditori da Terra e da Mar) Busta: 485, n.28, (22 Agosto 1671, Spalato) ve n.35, (28 Settembre 1671).

⁹ Osmanlı Venedik sınırlarının tespit edilmesi noktasında Venedik Senatosu tarafından görevlendirilen *Battista Nani*, Girit Savaşının başladığı yıllarda Fransa'da elçi idi, ardından Viyana elçiliğine atanan Nani, bu iki gücün Osmanlı'ya karşı savaşta Venedik'in yanında yer almaları için ciddi mücadeleler verdi. Avrupa'nın önemli başkentlerinde görevler alarak oldukça parlak bir diplomatik geçmişe sahip olan Nani, aynı zamanda Venedik tarihi hakkında eserler de kaleme aldı. Hayatı hakkında daha detaylı bilgiler için bkz. Mayhew (2008: 55-56). Battista Nani'nin yazdığı iki ciltlik *Venedik Tarihi* adlı eserin ikinci cildi 1671 yılında gerçekleşen sınır çizimleri hakkında da özet mahiyette önemli bilgiler vermektedir. Bkz. Nani (1702: 434-446).

olduğunu ifade edecek; ancak bir takım durumların daha en baştan ruhunu sıkıntıya soktuğunu da sözlerine ekleyecektir (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.1, 8 Maggio 1671). Öncelikle şunu söylemek gerekir ki, her iki taraf için de bu tarz bir görev türlü zorlukları içerisinde barındıran oldukça sıkıntılı bir sürecin başlaması anlamına gelmektedir. Mevsimsel sıkıntılar, bölgede yaşanan adli olaylar ve en temelde veba gibi salgın hastalıklar bunlar arasında sayılabilir¹⁰. Sınır çizimleri bu bakımdan, arazi temelli bir çalışma olduğu için, temelde muhaddidleri ve elbette yanlarında getirdikleri maiyetlerini zorlayan bir sürecin başlaması anlamına gelmektedir. Bu zorlukları aşmanın türlü yolları vardır; ancak görevliler özelinden düşünüldüğünde zorluklar onlar için şikâyet edilecek ve ilgili görevlerini aksatacak bir unsur olmamış tam aksine Venedikli diplomatlar için Senatolarına “yaranmanın” ve yeni bir göreve atanmanın aracı, Osmanlı diplomatları için “devletin onurunu korumak” adına başarıyla bitirilmesi gereken bir vesile olmuştur. Bu iş ise her bakımdan iki diplomat için de kendilerini göstermenin en önemli yollarından birisi olacaktır.

2 Haziran 1671 tarihinde Bosna Paşası ve bölgede görev yapan Kadı ile birlikte sınır noktasına gelmişler ve Nani'ye göre her ikisi de ayrıntılı gözlemler gerçekleştirmişlerdir. Osmanlı görevlilerinin ilk olarak ziyaret ettikleri yerler arasında Dalmaçya'da Bosna hududunda yer alan *Zemonico*, *Nadin*, *Vrana* ve *Scardona*¹¹ bölgeleri gelmektedir. 150 kişilik bir ekiple gözlemlerini gerçekleştiren Bosna Paşası Mahmut'un bu çok sayıdaki kişiyle bölgede incelemelerde bulunması elbette türlü sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Nani'ye göre, Osmanlı maiyeti *Salona*'dan ayrıldığında bölgede yaşayan köylü derin bir nefes almış ve sonrasında bayram dahi etmişlerdi¹². Osmanlı sınır görevlilerinin kalabalık bir maiyetle bölgede incelemelerde bulunmalarının bazı sebepleri vardı. Bize göre en önemlisi, hata yapma riskini azaltmaktır. Sınırların nereden geçtiği konusunda çok fazla harita ve teknik araç kullanma noktasında gelişmelerin yeter seviyede olmadığını göz önüne alırsak hata yapmanın yüksek olduğunu kabul etmemiz gerekir. Bu bakımdan bölgede yaşayan tecrübeli kişilerin görüşleri ve farklı kişilerin savaş öncesi ve sonrası değişen koşullara yönelik fikirleri değerli hale gelmektedir. Nani'nin şaşkınlıkla tespit ettiği bu rakam Osmanlı tarafı için öyle şaşılacak bir durum da değildi. Hatta Karlofça (1699) ve Pasarofça

---

¹⁰ Battista Nani'nin 25 Mayıs 1671 tarihinde kaleme aldığı mektubunun içeriği Bosna ve Sarayda yaşanan veba salgını hakkındadır: “Pervenuti avvisi à questo mag.to di Sanita, che in Serraglio e nella Bosnia siano corsi accidenti di pestè”. Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.4, (25 Maggio 1671, Spalato)

¹¹ Sınır hattında yer alan bu yerlerin isimleri ekte yer alan haritalarda görülebilir.

¹² “La mattina seguente partirono tutti, lasciando vuota *Salona* et il paese con gran respiro, et giubilo di questi habitanti” Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.5, (2 Giugno 1671, Spalato).

(1718) Antlaşmaları sonrasında yaşanan yeni sınır çizimlerinde de benzer uygulamaları görmemiz Osmanlı diplomatlarının 1671 yılında oluşturdukları bu “alışkanlığı” aynen devam ettirdiklerini göstermektedir¹³. İşte bu noktada taraflar arasında ilk tartışmanın da başladığını görüyoruz. Battista Nani, sınırların tespit edilmesi noktasında elde var olan belgelerin önemini ifade ediyor diğer yandan karşılıklı komisyonların bu işleri masa başında halledebileceğini söylüyordu. Ancak Mahmut Paşa bu görüşe karşı çıkmış, işlerin böyle olmayacağını kısacası biri konuşurken diğerinin yazmasının doğruyu ortaya çıkarmayacağını ifade etmiştir. Böylece, Bosna Paşası karşılıklı olarak arazi üzerinde adım adım keşif yapmanın önemini daha en baştan vurgulamıştır. (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.6, 11 Giugno 1671). Anlaşılan o ki Venedik tarafı, her ne kadar belgelere yansımaya da, bu görüşe itiraz edememiş ve 17 Haziran 1671 tarihinde sınır çizimlerine başlanılacak mekânın *Cliuno* olmasına karşılıklı olarak karar verilmiştir. Bu maksatla Battista Nani, Mahmut Paşa’ya bir mektup kaleme almış ve ilgili mektupta en çok *quiete* kavramını vurgulamıştır. Savaşın son bulduğu bu dönemde huzur ve sükûnet anlamına gelen bu kavram şüphesiz bölge özelinde ve elbette karşılıklı ilişkilerde en çok aranan ve arzu edilen bir noktadır. (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.9, 17 Giugno 1671).

Karşılıklı olarak arazi temelinde tespitlerin yapılacağı konusu anlaşma ile sonuçlandıktan sonra bir başka sıkıntı da savaş sonrası inşa edilen bazı yerlerin yıkılması mevzusu olacaktır. Örneğin *Macarsca* kulesinin yıkılması için tartışmalar yaşanmış ancak bu durumun bölgede yaşayanlar arasında ciddi kargaşalara yol açacağı düşünülerek işin sonraya bırakılması planlanmıştır. (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.10, 17 Giugno 1671). Bu önemli konuda erken karar almanın çeşitli sorunları ortaya çıkaracağı hususunu gündeme getirince taraflar bu sefer savaş sırasında yapılıp yıkılan ve artık kimsenin yaşamadığı yerlerin tespitini yapma yoluna gitmiştir. Sekiz farklı yeri tespit eden muhaddidler buraların akıbetini ise sonraya bırakacaklardır¹⁴. Nani’ye göre buraları bir an evvel “şenlendirmek” oldukça önemlidir. Venedik Senatosuna yönelik olarak dile getirdiği “kim güçlü ise, o daha fazla hakka sahiptir” sözü, yani bir anlamda güçlü olmanın yolunun bölgede daha fazla yere sahip olmaktan geçtiği gerçeği, bölge coğrafyası ve

---

¹³ Osmanlılar ve Venedikliler arasında Karlofça (1699) ve Pasarofça (1718) antlaşmaları sonrası sınırların nasıl çizildiği noktasında ayrıntılı bilgiler için bkz. Doğan (2017).

¹⁴ Bu noktalar şöyledir: Obroazo, Zemonico, Islam, Nadin, Carin, Vrana, Dervis ve Scardano. Bu bölgelerin buldukları yerler hakkında şu çalışmaya bakılabilir: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2006).

yaşanılan savaşlar düşünüldüğünde oldukça önemli bir tespiti içerisinde barındırmaktadır (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.11, 23 Giugno 1671).

Genel olarak bakıldığında taraflar arasında ilk karşılaşmanın kısmen masa başında yapıldığını söylemek mümkündür. Savaş öncesi ve sonrası yaşanan değişimleri önceden masada müzakere ile tespit etmek daha sonra yapılacak olan arazi keşfini nispeten kolaylaştırmıştır. Bu bakımdan Venedik tarafının elinde bulundurdukları hüccet, bir diğer ifade ile feyz aldıkları belge önem taşımaktadır. Nani'nin ifadesine göre 1576 tarihli hüccet son derece önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Bu hüccet bir bakıma şu an yapılan sınır çizimlerini de oldukça kolaylaştıracaktır¹⁵. Makalenin başında zikrettiğimiz bu belge 1571-1573 yılları arasındaki Osmanlı-Venedik savaşından sonra gerçekleşen sınır çizimlerini ihtiva eden belgedir. Bu çalışmayı Osmanlı tarafından gerçekleştiren muhaddid Ferhad Paşa'dır. İtalyancasının elinde olduğunu söyleyen Nani, hüccetin tarihini 1576 olarak vermektedir (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.12, 23 Giugno 1671). Nani'nin sınır çizimlerinde en büyük ısrarı yapılacak olan işin daha evvel yapılmış olan iş gibi olması gerektiğidir. Hatta Nani'nin kaleme aldığı belgelerin geneli okunduğunda ortaya çıkan sonuç, hiçbir eyleme girmeden mevcut sınırların aynen korunmasının doğru olacağına yönelik ifadeleri olacaktır. Ancak her ne kadar Venedik tarafı daha evvel olduğu gibi şimdi de benzer şekilde masa başında bu işin halledilmesine yönelik söylemlerini tekrarlarsa da Osmanlı tarafı “görmenin” önemini her daim tekrar etmekten geri kalmayacaktır. Bu bakımdan henüz taraflar arasında bir karar alınamayacak mektuplaşmalar ve bazı zamanlar karşılıklı hediyeleşmelerle zaman geçmeye devam edecektir. Nani'ye göre Mahmut Paşa'dan gelen mektupların içeriği son derece “medeni ifadelerle” doludur. Ancak Mahmut Paşa'nın lafi sürekli dolandırması bir süre sonra Nani'yi kızdıracak ve Paşa'ya yönelik olarak mektuplarında “ne yer ne de zaman ifadelerinin” olmadığını söyleyerek bir bakıma “oyalandıklarına” yönelik serzenişi de dile getirecektir (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.15, 21 Luglio 1671). Ancak anlaşılan bazı gelişmeler Nani'nin bu erken serzenişini haksız çıkaracak ve Nani'nin tercümanı ve aynı zamanda çoğu durumda Paşa ile olan bağlantısını sağlayan Tarsia¹⁶, Osmanlı tarafı ile *Kliuno*'da gerçekleşen ilk görüşmelerin müjdesini verecektir. Burada aslına bakılırsa Nani'nin en temelde korkusu kış ayının

---

¹⁵ “che haveva anche fatto trovare le scritture gia' accordate da *Ferat* con soggetto grande della repp.ca per lo stabilimento de' confini e che con queste si potevano facilitare le cose” Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.11, (3 Giugno 1671, Spalato).

¹⁶ Battista Nani'nin yanında ona yardım eden iki tercümanı vardır. Bunlardan birisi Tarsia diğeri Peroni'dir. Nani'ye göre Peroni Türkçeyi konuşuyor ancak tercüme yapamıyor. Tarsia ise Türkçeyi hem konuşuyor hem de çok net olarak yazıp okuyabiliyordu. Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.16, (21 Luglio 1671, Spalato).

gelmesi ve işin uzaması olasılığıdır. Bu korkusunda pek de haksız olduğunu söylemek yanıltıcı olur. Osmanlılar ve Venedikliler arasında daha sonra yapılacak olan sınır çizimlerinde (Karlofça ve Pasarofça sonrası) tarafların her bir görüşmesinin iki yıl gibi uzun bir zaman diliminde nihayete erdiğini söylersek bu gerçekliği dile getirmiş oluruz¹⁷.

Zamanın hızla geçmesi Venedik tarafında kaygıları oldukça arttırsa da Osmanlı tarafı bu “diplomatik oyundan” ve işi zamana bırakma tavrından oldukça memnun gözükmektedir. Bir keresinde Battista Nani’nin Paşa için, niyetinin çok belirsiz olduğu yönündeki kızgınlığı ve 28 Temmuz 1671 tarihinde Mahmut Paşa’nın görüşmek istemesine yönelik birkaç ifadesine Battista Nani’nin tereddütsüz hemen hazır olduğunu bildirerek buluşmayı kabul etmesi bu ifademizi doğrulamaktadır¹⁸. Battista Nani’nin görüşmeyi kabul etmesi ile birlikte her iki taraf *Islan*’da bir araya gelmişlerdir. Bu bir araya geliş Mahmut Paşa’nın devletin ihtişamını ve askerinin gücünü göstermesi bakımından da fırsat olmuştur. Nani’ye göre ilk buluşmaya gelen Osmanlı askerinin sayısı iki bin kadardır, bunlar hilal şeklinde ve düzen içinde dizilmişler ve oldukça ihtişamlı gözükmekteydiler (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.18, 28 Luglio 1671).

Her iki muhaddid ve onların yanlarında bulundurdıkları geniş maiyetleri ilk müzakerelerini yapmaya başladıklarında, Osmanlı muhaddidi daha evvel olduğu gibi mevcut ısrarını görüşmelerinin ilk anından itibaren yinelemiş, her iki ülkenin Bosna özelinde yaptıkları Ferhad Paşa sınırının tekrar tespit edilmesinin gerekliliğinde ısrarcı olmuştur. Bu ısrarı Venedik tarafı da, her ne kadar daha evvel kısmen karşı çıksa da, kabul etmiş ancak Mahmut Paşa her ne olursa olsun Sultanın dile getirdiği bir ifadenin kendileri için önemli olduğunu ayrıca vurgulamak gereğini hissetmiştir. Ona göre Sultan şunu söylemişti: “Venedik’ten ne bir karış toprak isteriz, ne de onlara bir karış toprağımızı bırakırız¹⁹”. Uyarı mahiyetindeki bu ifadede sonra Battista Nani’nin üç madde altında sıraladığı cümleler görüşmelerin ne kadar çetin geçeceğini haber verir niteliktedir. Nani’ye göre savaş sırasında bazı bölgeler var ki Osmanlı askeri tarafından yağma edilmiştir; ancak yine ona göre yağma demek bölgeye sahip olmak anlamına gelmemektedir²⁰.

¹⁷ İlgili iki sınır çizimleri hakkında bkz. dipnot 13.

¹⁸ “continuando pero’ il Bassa’ sempre piu’ oscuro nelle sue intentioni” ve “...io accettai prontamente”. Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.18, (28 Luglio 1671, Dalle padiglioni sotto Islan).

¹⁹ “disse, che il gran signore non voleva un palmo di quello della Repubblica, ma’ era risolut.mo di non lasciar un palmo del suo...” Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.18, (28 Luglio 1671, Dalle padiglioni sotto Islan).

²⁰ “...perche le scorrerie non’ acquistano diminio” Ibid.

Dolayısıyla, eğer yağmayı Osmanlı tarafı sahip olmak olarak anlarsa konuşmanın manası kalmayacaktır. Burada yağma olarak kullanılan *scorrieria* eylemi Osmanlı askeri açısından oldukça önemlidir. Ordu sefere çıktığında Bosna sınırında herhangi bir Venedik kalesi kuşatılacaksa ilk yapılan eylem genellikle akın ve yağma anlamlarına gelen *scorrieria*'dır. 1645-1669 yılları arasında Bosna sınırlarında Venediklilerle yapılan mücadelelerin hemen her birinin başlangıcında bu eylemin olmasını bir bakıma Osmanlı fetih yöntemi olarak da sayabiliriz²¹.

Taraflar arasında yüz yüze gerçekleşen ve yaklaşık olarak bir buçuk saat süren ilk oturumun sonlanmasına yakın Osmanlı tarafının var olan eski sınırların yeniden tespit edilmesi gerekliliğine yönelik ısrarı Venedik tarafında az da olsa kızgınlığa sebep olacaktır. Nani, böylesine bir eylemin uzun zamanlar alacağını ve arazinin sıkıntılı olmasından ötürü türlü zorluklar çekeceklerini bildirmiştir. Ancak deyim yerinde ise her iki tarafın inatlaşmaları bu ilk görüşmeye bir bakıma damga vurmuştur. Mahmut Paşa ertesi sabah güneş doğar doğmaz at sırtında keşfe başlayacaklarını son söz olarak söylemiş, istemese bile Battista Nani bunu kabul etmek zorunda kalmıştır²². Aslına bakılırsa Nani'nin daha evvel çizilen sınırları yeniden tespit etmek yönünde gelişen görüşe itiraz etmesinin nedeni şuydu: Her iki tarafın savaştan sonra ele geçirdikleri yerlerin isimleri değiştirilmiştir ve bunları var olan hüccetlerle bulmak oldukça zorlaşmıştı. Hatta Nani'ye göre Osmanlıların elinde olan hüccete hiç güvenilmezdi; çünkü birçok köyün ismi Türkçe'ye yanlış aktarılmıştı ve bu durum türlü karışıklıkları beraberinde getirecekti²³. Venedik tarafı bu tarz sıkıntıları her daim dile getirmiş olsa da Osmanlı tarafı görüşünde ısrarcı olacak ve taraflar vakit geçirmeden arazide keşiflere başlayacaktır. Nani, bu keşifler sırasında vakit kaybını önlemek adına acele ettiğini ancak Osmanlı tarafının evvelden yazılan belgelere takıldıklarını söyleyecek hatta bir defasında sinirlendiğini ve Paşa'ya yönelik olarak "bırakın eskiden yazılanları önemli olan pratiktir" cümlelerini sarf ettiğini dile getirecektir. Hatta Ferhad Paşa'nın 1576 yılında nihayete erdirdiği sınır çizim işinin bölge bölge tespitlerle ilerlediğini ve tespit edilen yerlere bir takım işaretler konulduğunu bildirecektir. Kısacası var olan bölge

---

²¹ Bu tarz örnekler için savaş zamanı bölgede görev yapan Venedikli Provveditor (Venedik Devleti'nin sivil memurlarıdır. Daha ziyade merkez dışında kalan bölgelerin idaresinden sorumluydular) Caterino Cornaro'nun evrakına bakılabilir. ASVe, *PTM.*, Busta: 329 ve 330. Dosyaların içerisindeki evraklar 1665 ve 1666 tarihlerinde kaleme alınmıştır.

²² ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.18, (28 Luglio 1671, Dalle padiglioni sotto Islan).

²³ "che questo cozetto...perche i nomi delle ville sono cosi mal espressi in Turco e' hanno causato confusione estreme, perche non si trovano in estere..." "..." Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.19, (Il Primo Agosto 1671, Dalle padiglioni sotto Islan). Nani, aynı belgede, Osmanlıların elinde bulundurdıkları hüccetin tek bir kopyasının bölgede yaşayan bir Naib'in elinde olduğunu da ifade etmiştir.

adları değişmiştir eylem ise asıl takip edilmesi gereken nokta olmuştur. Bu tarz uygulamaya yönelik görüş ayrılıkları yaşansa da her iki tarafı sıkıntıya sokan durum zamanın hızla ilerlemesi olacaktır. Bu bakımdan yapılacak olan tespitlerin vakit geçirmeden gerçekleşmesi ortak kaygı olarak kalmaktadır. Bu kaygı her ne kadar taraflar arasında gerginliklere yol açsa da kimi zaman karşılıklı hediyeleşmelerle kaygı ortamı yerini anlayışa bırakacaktır²⁴.

Her iki tarafın at üzerinde, geniş bir katılımı ve ellerinde hüccetlerle gerçekleştirdikleri bu zorlu eylem yavaş yavaş ilerleme kaydetmeye başlamıştır. Ancak zorluklar her daim devam etmiştir. Nani'ye göre bir noktanın tespiti için on saat at üstünde, sıcak altında kaldıklarını ve çok yorulduklarını Venedik Senato'suna hayıflanarak bildirecektir²⁵. Venedik muhaddidi bu hayıflanmaları çok sıklıkla dile getirirse de onu en çok kaygılandıran husus çok başkadır. Belgelerde devamlı olarak geçen "rompendo il negotio" (görüşmelerin bitmesi, kesintiye uğraması) ifadesi Nani'nin Bosna Paşa'sına yönelik olarak güvensizliğini yansıtmaktadır. Ancak Venedik muhaddidinin bu olumsuz duygularını hafifleten iki durum vardır. Birincisi karşılıklı hediyeleşmeler iken; diğeri Osmanlı tarihine dair paşanın maiyetinde bulunan bazı kişilerden dinlediği hikâyelerdir. Bu ikincisinin onu son derece mutlu ettiğini söylemek gerekir. Tarih hakkında kitaplar yazan Nani'nin Osmanlı tarihine dair bir şeyler duyması onun ayrıca dikkatini çekmiş olması kaçınılmazdır (ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.21, 10 Agosto 1671).

Mutluluk ve mutsuzlukla yani iki ayrı uç nokta ile sınır çizimlerine devam edilirken *Verpoglie*'ye geldiği sırada bu noktanın kimde kalacağı sorusu ciddi sıkıntılara yol açmıştır. Her iki taraf ta uzun müzakereler yapılmasına rağmen netice alınamamış ve durumun tespiti için Mahmut Paşa İstanbul'a yazmanın doğru olacağı sonucuna varmıştır (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.23, 11 Agosto 1671). Her ne kadar Paşa, İstanbul'a sormanın sorunlu işi çözeceğini düşünse de aslında bu daha sıkıntılı durumlara yol açacaktır. En temel sıkıntı İstanbul'dan yanıtın gelmesinin gecikmesidir ki öyle de olmuştur²⁶. Zaman içinde başka sorunlar çıksa da yine İstanbul'a sorulması kararlaştırılmış ve karşılıklı müzakereler kısmen devam etmiştir. Bunlar devam ederken elbette Venedik tarafının en çok üzerinde durduğu konu;

---

²⁴ Sınır çizimlerinde alınan ve verilen hediyeler hakkında şu numaralı belgelere bakılabilir: ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.9, 13, 14, 15, 17, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 34, 35, 37, 40, 41 ve 42.

²⁵ ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.19, (Il Primo Agosto 1671, Dalle padiglioni sotto Islan) ve diğer benzer bir örnek için bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.21, (10 Agosto 1671, Scardona)

²⁶ "che se si convenisse scriver alla porta, et aspettar le risposte". Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.25, (15 Agosto 1671, Rebaich).

çözülemeden meseleler tekrar bir savaşa sebebiyet verir mi sorusudur. Battista Nani, bu ufak meselelerin savaşa yol açacağına inanmadığını belirterek bir bakıma Venediklileri rahatlatan bir cümle kurmuştur (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.27, 21 Agosto 1671). Ancak her ne kadar Venedik tarafı ya da diğer bir ifadeyle siyasilere ve askerleri yeni bir savaş beklemezken en büyük sıkıntıyı ve korkuyu bölge halkı yaşamıştır. Nani'ye göre sınır bölgelerinde yaşayan halkın Bosna Paşa'sının bu kadar yakınlarında olmasına dair duydukları korku, şüphesiz haklı bir korkudur ve onlar arasında ciddi sıkıntılara sebebiyet vermektedir (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.27, 21 Agosto 1671). Ancak Battista Nani için bu tarz sıkıntıları ortadan kaldıracak ve yeni sorunları doğuracak bir diğer mesele Paşa'nın ölümü ile olacaktır. Bosna Paşası Mahmut'un ani vefatı²⁷ bütün işlerin kalması anlamına gelmektedir. Elbette yaklaşan kış ayının etkisi ve çok daha evvel vuku bulan bir olay, yani Mekke'de Osmanlı tebaası ve görevlilerine olan saldırının İstanbul'daki tek gündem olması gibi olumsuz haberler var olan kötü durumu daha da ağırlaştıracaktır (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.31, 8 Settembre 1671). Osmanlı tarafında yaşanan bu sıkıntılar elbette sınırların tespitini durduracak ve yeni paşa bölgeye gelene kadar işler bir bakıma atıl kalacaktır. Her ne kadar böylesine bir beklenti oluşsa da durum pek de böyle olmamış yeni paşaya görev tevdi edilene kadar Hersek Paşasının işleri yürütmesine karar verilmiştir. Hersek Paşası Mustafa göreve başlar başlamaz Nani'ye kısa bir mektup kaleme alacak ve bu muhtasar mektubunda üç kere barışın öneminden bahsedecektir. Bir bakıma Venedik tarafının içini rahatlatan ilgili mektup aynı zamanda sınır çizimlerine dair işlerin aksamayacağına dair umutları da artırmıştır (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.29, 24 Agosto 1671). Süreye dair umutların çok uzun süreli olduğunu da söylemek zor gözüküyor. Kısa zaman içinde Hersek Paşasının bir karar almak yönündeki isteksizliği hatta yazılan bazı mektuplara cevap dahi vermemesi²⁸ Nani'nin gözünden kaçmayacak ve artık sürenin uzayacağına dair umutsuzluğu bir anlamda karamsarlığa dönüşecektir. Bir keresinde ifade ettiği; "bu sınır tartışmaları her zaman uzun ve karışık kalacak" ifadesi bu umutsuzluğun bir yansıması olarak okunabilir. Müzakerelerin türlü sıkıntılarla uzaması, ilk karın bölgeye düşmesiyle mevsimin kışa dönmesi ve en önemlisi vebanın da ara ara ortaya çıkması gibi olumsuz durumlar Venedik tarafındaki tabloyu daha sorunlu bir hale getirecektir (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.30, Il Primo Settembre 1671).

²⁷ Bosna Paşasının vefatına yönelik Nani'ye göre üç ihtimal vardır: 1-Ağır bir grip durumu, 2-Paşa'nın yediği her herhangi bir yemekten dolayı boğulmuş olması 3-Diğer kazalar. Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.28, (22 Agosto 1671, Scardona).

²⁸ "Bassa d'Erzegovina non' ha data risposta..." Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.31, (8 Settembre 1671, Spalato).

Paşanın vefatından yaklaşık bir ay geçmesine rağmen bölgede herhangi bir gelişme yaşanmamış olması her ne kadar Venediklileri bu işin olmayacağına dair umutsuzluklarını artırsa da Defterdar Mehmed Efendi'den gelen bir haber bütün bu tabloyu değiştirecektir. Habere göre yeni paşaya görev tevdi edilmiş ve hatta yola bile çıkmıştır. Bu mektubun henüz gelmesinin akabinde gerçekten de yeni Bosna Paşasının işe başladığı görülmüş, paşanın taraflar arasında sınır işinin bir an evvel neticelenmesi gerektiği yönündeki emri Battista Nani'yi oldukça mutlu etmişti. Paşanın bu ilk emrinden sonra yaptığı birinci eylem ise yanında bulunan adam sayısını düşürmek olmuştur. Büyük bir ihtimalle hareket kabiliyetini artırmak isteyen Paşa, işin bir an evvel hallolması için de farklı uygulamaları hayata geçirmek istemekteydi (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.34, 23 Settembre 1671). Yeni Bosna Paşası Hüseyin'e vakit kaybetmeden bir mektup gönderen Nani, amaçlarının kapitülasyonları takip etmek ve bölgede huzuru sağlamak olduğunu ifade etmiştir²⁹. Ancak bu iyi niyetli cümleler elbette bazı gerçeklikleri örtmektedir. En temelde Battista Nani'nin bazı bölgeler için yüz yıldan daha uzun süre bizdedir ifadesini kullanması ve buna istinaden yine bizde kalmalıdır demesi yeni paşayı sınırlendirecek ve paşa haklı olarak eski çizimlere ve uygulamalara bakalım diyecektir (ASVe, *PTM.*, Busta:485, n.36, 10 Ottobre 1671). Bu karşılıklı istekler neticesinde araya iki hafta gibi uzun bir süre girmiş ve taraflar, yine tekrar etmek gerekirse, kötü giden hava şartlarının etkisi ve elbette yeni bir muharebenin tedirginliği ile işi nihayete erdirmek için anlaşmışlardır. 1500 kişilik oldukça kalabalık bir grupta bir araya gelen taraflar evvelki sınır çizimlerine bakmışlar ve ardından mevcut sınırları, vefat eden Bosna Paşası Mahmut'un da işaret ettiği noktaları dikkate alarak, tayin ve tespit etmişlerdir³⁰. Aslına bakılırsa Osmanlı tarafı bir ara işleri tekrar sürüncemede bırakmak için İstanbul'a yazmanın önemli olduğunu dile getirmiş olsa da bu işi eyleme dökmemiştir.

Sonuç

Uzun süren müzakereler, olumsuz iklim koşulları, hastalıklar, ölümler gibi farklı sebeplerle kısmen görüşmelerin kesintiye uğraması eşliğinde devam eden Osmanlı-Venedik sınır çizimleri böylelikle son bulmuştur. 1671 yılında taraflar arasında Dalmaçya'da Bosna özelinde oluşturulan sınır daha evvel tayin edilen Ferhad Paşa sınırının bir bakıma yeniden gözden geçirilip

---

²⁹ “che ben eseguita la capitulatione di pace, habbia dai sudditi d'ambe le parti da' godersi la desiderata tranquillita” Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.35, (28 Settembre 1671, Spalato).

³⁰ “posso finalmente rappresentare alla Serenita Vostra terminato il negotio de' confini tanto inviluppato e molesto e gratie a' Dio nel modo migliore” Bkz. ASVe, *PTM.*, Busta: 485, n.37, (25 Ottobre 1671, Clissa).

hayata geçirilmesi ile oluşmuştur (Pedani, 2002: 45)³¹. Bundan sonraki tarihlerde taraflar arasında iki sınır çizimi daha yaşanacak ve o çizimlerde ise yeni atanan muhaddidlerin işleri iki yıl gibi çok uzun süre devam edecektir; ancak en nihayetinde savaşlarda kazanılan ve kaybedilen noktalar bir şekilde kâğıda dökülecektir. Osmanlı Devleti açısından Venedikliler ile 1671 yılında bir anlamda karada yani Bosna’da kaybedilen savaşın sonrasında belirlenen bu yeni sınırın anlamı yeni yapılacak olan savaşlara bir bakıma zemin de hazırlamıştır. 1573-1671 yılları arasında karada Venediklilere karşı kısmen kaybeden Osmanlı ordusunun 1684 yılındaki hedefi Venediklilerin elinden bütün Dalmaçya kıyılarının tamamını almak olacaktır. Ancak 1684-1699 yılları arasında bunu başaramayan Osmanlılar, aynı hedefe bu kez 1714-1718 yılında tekrar ulaşmak için mücadele edecekler ancak yine daha evvel olduğu gibi benzer sonuçlar ile karşılaşacaklardır. Osmanlılar için bu üç savaşın sınırlar temelinde kesin özeti kaybedilen topraklar ve gerileyen bir sınır hattıdır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Archivio di Stato di Venezia (=ASVe), PTM. (Senato Dispacci, Provveditori da Terra e da Mar)

ASVe, PTM., Busta: 245, (24 Aprile 1588 – 7 Aprile 1589) .

ASVe, PTM., Busta: 329 ve 330.

ASVe, PTM., Busta: 485, n.4, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 34, 35, 36, 37, 40, 41 ve 42.

Biblioteca Museo Correr, Venezia Correr, Misc.LXXVIII, n.2652.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)

BOA, MAD.d., n.6004, Hüküm 120.

BOA, Mühimme n.21, Hüküm 404; n.22, Hüküm 420; n.24, Hüküm 74, 196, 205 ve 521

BOA, Düvel-i Ecnebiye Defterleri, Venedik Ahidnâme Defteri, 16/4.

---

³¹ Sınır Temessükünün İtalyanca nüshası için bkz. Biblioteca Museo Correr, Misc.LXXVIII, n.2652. Başlık şöyledir: Traduzione di segno Imperiale concesso per la conclusionone de confini fatta tra’ Cusseim Passa’ di Bossina commissario del Gran Signore et l’Imo, et Sig.r Battista Nani Cav.e Provv.e commissario della Serenissima Rep.ca di Venetia.

Araştırmalar ve Yayınlanmış Kaynaklar

- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2006). *91, 164, MAD 540 ve 173 Numaralı Hersek, Bosna ve İzvornik Livâları İcmâl Tahrir Defterleri (926-939/1520-1533)*, Ankara.
- Belin, M. (1876). Relations Diplomatiques de la République de Venise avec la Turquie. *Journal Asiatique*, Novembre-December, VII. Seri, ss.381-424.
- Doğan, G. (2017). *Venedikli ile Dahi Sulh Oluna: 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri*, İstanbul.
- Djurdjev, B. (1992). Bosna-Hersek, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:6, ss.297-305, İstanbul.
- Fabris, A. (1992), From Adrianople to Costantinople: Venetian-Ottoman Diplomatic Missions, 1360-1453. *Mediterranean Historical Review*, vol.7, n.2, ss.154-200.
- Hammer-Purgstall, J.F. (1963). *Geschichte des Osmanischen Reiches*, vol.9, Pesth.
- Heywood, C. (2014). *Atlas of Southeast Europe: 1521-1699*. Leiden-Boston.
- İnalçık, İ. (2000). İmtiyâzât. *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:5, ss.38-40, İstanbul.
- Kaçan, M. (1995). *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik Ahidnâmeleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kütükoğlu, M. (1988). Ahidnâme. *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt:1, ss.536-540, İstanbul.
- Martin, M.E. (1980). The Venetian-Seljuk Treaty of 1220. *English Historical Review*, vol.XLV, ss.321-330.
- Mayhew, T. (2008). *Dalmatia Between Ottoman and Venetian Rule: Contado di Zara 1645-1718*. Roma.
- Nani, B. (1702). *Histoire de la République de Venise*, Tome: II, Amsterdam.
- Oruç, H. (2005). 15. Yüzyılda Bosna Sancağı ve İdari Dağılımı, *OTAM*, cilt:18, sayı:18, ss.249-271.
- Pedani, M.P. (1994a). *In Nome Del Gran Signore: Inviati Ottomani a Venezia Dalla Caduta di Costantinopoli Alla Guerra di Candia*, Deputazione Editrice, Venezia.

G. DOĞAN

ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Journal of Institute of Social Sciences
Cilt/Volume: 10, Sayı/Number: Özel, (Aralık/December 2019): 1-18 (Atıf için/To cite).

Pedani, M.P. (1994b). *I "Documenti Turchi" Dell'Archivio Di Stato di Venezia*, Ministero per i beni culturali e ambientali Ufficio centrale per i beni archivistici, Roma.

Pedani, M.P. (2002). *Dalla Frontiera Al Confine, Venezia*.

Pitcher, D.E. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası* (çev. B. Tırnakçı). İstanbul.

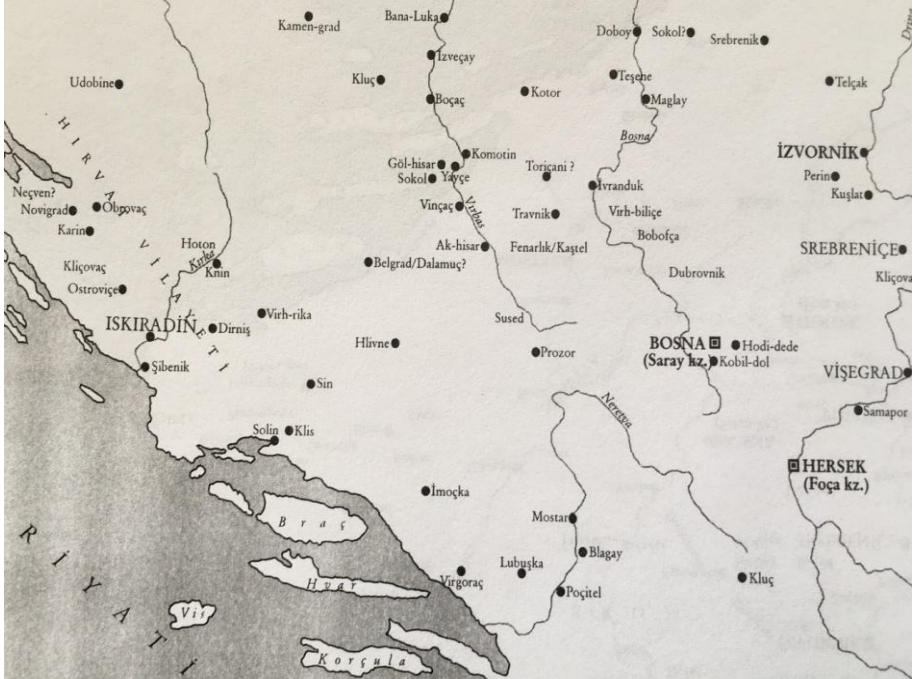
Şakiroğlu, H. M. (1986). II. Selim'in Venedik Cumhuriyeti'ne Verdiği 1567 ve 1573 tarihli Ahidnâmeler. *Erdem*, cilt:II/5, ss.527-553.

Turan, Ş. (2000). *Türk-İtalya İlişkileri I: Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Ankara.

Tzavara, T. (2011-2012). I Trattati Commerciali Tra Venezia e L'Impero di Trebisonda, 1319-1396. *Thesaurisma*, 41/42, ss.41-87.

Ekler

Ek 1. Hersek, Bosna ve İzvornik Livâları

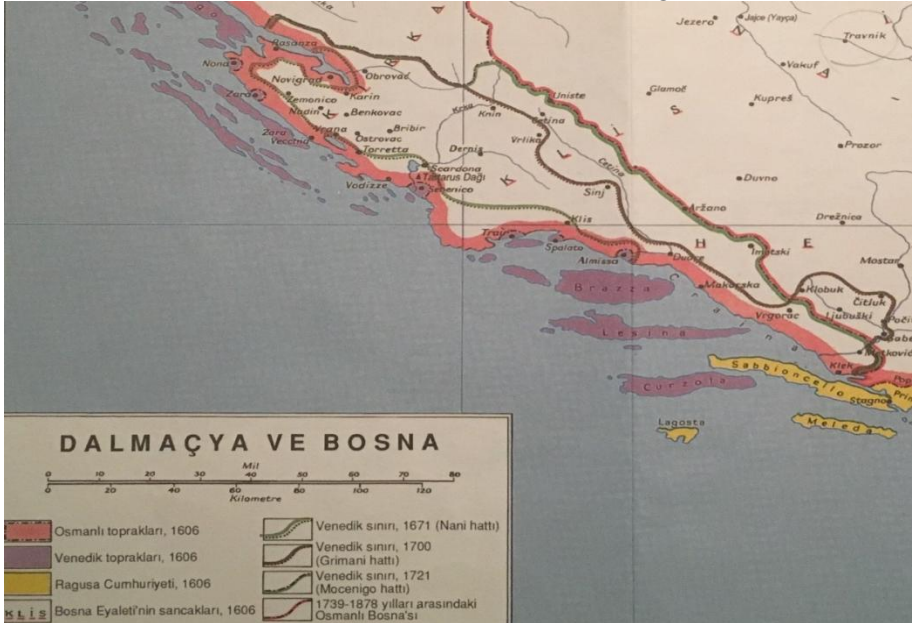
Kaynak: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2006).

Ek 2. Dalmalya'da Venedik Hâkimiyeti

Kaynak: Heywood (2014).

Ek 3. Osmanlı-Venedik Sınırının Zaman İçinde Değişen Görünümü

Kaynak: Pitcher (1999).